

Pisk eller gulrot i tannhelsetjenesten

Rapporten fra Helsedepartementets arbeidsgruppe på høring

Hva som skal til for å løse tannlegemangel og fordelingsproblemer i tannhelsetjenesten har vært et sentralt emne på den tannhelsepolitiske arena de siste årene. Temaet var senest i vinden på forum for tillitsvalgte i mai og i debatten under årets Samfunnsodontologiske Forum på Røros. Som mange vet, nedsatte Helsedepartementet senhøstes i fjor en arbeidsgruppe som skulle foreslå egnede tiltak. Nå foreligger rapporten og det kan slås fast at forslagene inneholder mer gulrøtter enn pisk.

I statsbudsjettet for 2003 lovet regjeringen at tiltak for å løse problemene ville bli vurdert i samarbeid med berørte parter. I november 2002 fulgte Helsedepartementet opp ved å invitere Kommunenes Sentralforbund, samfunnsodontologene ved Universitetet i Oslo, Norsk tannpleierforening, Den norske tannlegeforening, Sosial- og helsedirektoratet og Kommunal- og regionaldepartementet til å delta i en arbeidsgruppe. Gruppen ble ledet av Helsedepartementet ved avdelingsdirektør Kjell Rønnesdal.

Hva arbeidsgruppen skulle svare på

Arbeidsgruppens mandat har vært flerdelte. Foruten å beskrive dagens situasjon med hensyn til utnyttelse og fordeling av tannleger og tannpleiere skulle arbeidsgruppen beskrive fylkeskommunale tiltak for rekruttering og stabilisering og deres effekt. Den skulle også beskrive sannsynlig utvikling av personellmarkedet dersom ingen tiltak settes inn, og på det grunnlag drøfte virkemidler for både på kort og lang sikt å oppnå:

- Mer hensiktsmessig geografisk fordeling av tannleger og tannpleiere.
- Mer hensiktsmessig fordeling av arbeidsoppgavene mellom tannleger og tannpleiere.
- Et mer hensiktsmessig samarbeid mellom offentlig og privat sektor.

Rapportens beskrivelse av kjennetegn på dagens tannhelsepolitiske landskap

Arbeidsgruppen har tatt utgangspunkt i at et av de overordnede målene med landets tannhelsepolitikk er å sikre et likeverdig tjenestetilbud av tannhelsetjenester til alle, uavhengig av hvor i landet man bor. Det slås fast at dette målet ikke er oppfylt i dag, og at deler av landet ikke har det tannhelsepersonell som trengs for å levere de tannhelsetjenester det er behov for. Gruppen angir følgende kjennetegn ved situasjonen:

- Ledighet i offentlige stillinger som varierer mellom 0–30 prosent i ulike fylker.
- Vanskelig å selge private praksiser eller rekruttere til privat sektor utenfor befolkningsrike områder.
- Overetablering i sentrale områder, kanskje særlig Oslo.
- Uhensiktsmessig lite bruk av tannpleier, spesielt i privat praksis.
- Begrenset samarbeid mellom privat og offentlig sektor, særlig med hensyn til løsning av de prioriterte oppgaver i henhold til tannhelsetjenesteloven.

Dette er altså symptomene, men hvilke botemidler foreslås?

Forslagene til tiltak

Botemidlene gruppen foreslår er i første rekke flere statlige tiltak av både hurtigvirkende og mer langsiktig karakter. Til sammen utgjør disse en tre trinns tiltaksplan inndelt i periodene 2004–2006 (kort sikt), 2007–2009 (mellomlang sikt) og fra 2010 og utover (lang sikt). I det langsiktige perspektiv forutsettes at effekten av Tromsøutdanningen sammen med de øvrige tiltakene vil bidra til å løse dagens problemer. Her presenteres de mest sentrale enkelttiltakene.

For å kunne rekruttere må tilgangen på tannleger økes og arbeidsgruppen foreslår statlige midler for å tilrettelegge for rekruttering fra nye EU-land, samtidig som den vellykkede rekrutteringen fra Tyskland opprettholdes. Bakgrunnen for

forslaget er at de største rekrutteringsutfordringene består de første 4–6 år inntil Tromsøutdanningen gir effekt, og at tiltaket kan gi rask «leveranse» av tannleger.

Videre tilrår gruppen at det bevilges midler for å utvide praksisstudiene. Målet er å gi studentene økt forståelse for Den offentlige tannhelsetjenestens funksjon og hva befolkningsansvar innebærer, kort sagt gi gode rollemodeller og på den måten å øke søkningen til offentlig tjeneste. Samtidig bør privatpraktiserende tannleger trekkes inn i tannpleiernes praksisstudier slik at sektoren bedre kan få forståelse av tannpleiernes kvalifikasjoner og verdien av å ansette tannpleiere.

Opplysning til befolkningen om hvilke tannhelsetjenester tannpleiere kan tilby, foreslås som et tiltak for å øke bruken av tannpleiere. Sosial- og helsedirektoratet er foreslått å iverksette tiltaket.

Et vesentlig forslag er å bevilge statlige midler til tilskuddsordninger for å utvikle og igangsette samarbeidsmodeller mellom offentlig og privat sektor i regi av fylkeskommunen. Dette omfatter tilskudd til utprøving av ulike driftsavtaleordninger, støtte til praksissammenslåing i distriktene og «næringsstøtte» til etablering av distriktspraksiser. Formålet med å støtte driftsavtaleordninger er å utvikle samarbeidet mellom offentlig og privat sektor. Hensikten med støtte til etablering av større praksiser er at dette kan skape mer fleksible arbeidsforhold og øke det faglige fellesskapet, noe som trolig vil senke terskelen for å søke stillinger i distriktene. Når det gjelder næringsstøtte er hensikten å bidra til at den økonomiske risiko ved å etablere seg i distriktet, blir redusert. I forbindelse med støtten er det meningen å kunne stille vilkår som for eksempel å ivareta offentlige oppgaver, eller eventuelt å knytte til seg tannpleier og slik skape lokale tannhelseteam og bidra til mer effektiv oppgavefordeling mellom tannlege og tannpleier.

Blant tiltakene foreslås også en oppfordring fra helsemyndighetene til fylkeskommunene om å iverksette planlagte

endringer i klinikkstruktur som kan bidra til en annen oppgavefordeling mellom tannpleiere og tannleger, slik at tannlegerressursene kan utnyttes effektivt. Med det samme formål tas det sikte på, i samarbeid med Tannlegeforeningen, å oppfordre privat sektor til å ansette tannpleiere til å utføre de oppgaver som ikke krever tannlegekvalifikasjoner.

Arbeidsgruppen har drøftet fordeler og ulemper med virkemidlene etableringskontroll, turnus og beordring, men konklusjonen er at det foreløpig ikke er grunn til å bruke slike virkemidler. Begrunnelsen er at de kun virker på lang sikt og at tallet på ledige offentlige stillinger har sunket de siste to årene. Det er ikke grunn til å bruke så inngripende tiltak hvis situasjonen er i ferd med å snu.

Det er altså ulike gulrøtter og ikke pisk som er hovedanbefalingene til arbeidsgruppen.

Tiltakene vil kreve budsjettmidler. Det betyr at Stortinget må ta stilling til saken. Neste års budsjett legges frem før høringen avsluttes og revidert nasjonalbudsjett våren 2004 blir trolig første mulighet regjeringen har til å legge frem forslagene.

Stortingets syn og føringer for veien videre

De siste årene har Stortingets sosialkomité vist en økende interesse for tannhelsetjenesten. Under budsjettbehandlingen for 2003 påpekte sosialkomiteens flertall at utviklingen i Den offentlige tannhelsetjenesten er foruroligende, og med paralleller til vanskene man har sett i kommunehelsetjenesten. De har også påpekt behov for å stimulere til etablering av fellespraksiser i større kommuner slik at det kan bygges opp solide fagmiljøer som kan utføre både privat og offentlig tannlegearbeid. Dessuten understreket Sosialkomiteen ved opphevelsen av planbestemmelsene i tannhelsetjenesteloven at det fortsatt er behov for planmessig arbeid innenfor Den offentlige tannhelsetjenesten også i for-

hold til samarbeid og samvirke med den privatpraktiserende tannhelsetjenesten. Disse og andre merknader er utfyllende gjengitt i rapporten og de har vært førende for deler av gruppens arbeid. Det er all grunn til å merke seg sosialkomiteens synspunkter i forbindelse med debattene i tiden fremover. I innstillingen til årets budsjett ba komiteen også om at alternative modeller til dagens tannhelsetjeneste utredes, men dette inngikk ikke i det opprinnelige mandatet til arbeidsgruppen. I ett eget kort kapittel i rapporten nevnes likevel alternative modeller, men det slås fast at videre utredningsarbeid må til før det kan tas nye større organisatoriske og eventuelt finansielle grep, dvs. før større omlegginger i dagens tannhelsetjeneste blir vurdert.

NTFs videre arbeid med saken – høring

Rapporten er nylig sendt på høring og NTF er naturligvis en av høringsinstansene. Hovedstyret har besluttet at alle lokalforeningene skal få oversendt rapporten for å komme med synspunkter før NTF avgir sitt høringssvar.

Mer informasjon

Rapporten er på snaut hundre sider. I denne presentasjonen er kun konklusjonene vektlagt, men rapporten fortjener å bli grundig studert. Den inneholder en mengde tallmateriale, interessante data og vurderinger som det ikke er rom for å presentere her. Blant annet er det egne kapitler om utviklingen i tannlege- og tannpleiermarkedet 1985–2002, om status både i offentlig og privat del av tannhelsetjenesten per 1. januar 2003 og et kapittel om forholdene i andre land. Rapporten finnes på Helsedepartementets nettside, og kan alternativt også bestilles fra Helsedepartementet på telefon 22 24 87 03.

Spesialrådgiver Dag Erlend Reite